

Starfs- og rekstraráætlun 2017

Samþykkt á 445. og 446. fundi stjórnar
Byggðastofnunar 9. desember 2016 og 20.
janúar 2017

Efnisyfirlit

SAMANTEKT	3
1.2 Rekstraráætlun 2017	6
2. MÓTUN BYGGÐASTEFNU	7
2.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum	7
2.2 Lög um byggðaáætlun og sóknaráætlanir nr. 106/2015	7
2.3 Inngangur	7
2.3.1 Stefnumótandi byggðaáætlun.....	8
2.3.2 Sóknaráætlanir.....	8
2.3.3 Sveitarfélög og samtök þeirra.....	9
2.4 Verkefni á sviði byggðastefnu á árinu 2017	9
2.4.1 Byggðaáætlun 2014–2017.....	10
2.4.2 Byggðaáætlun 2017–2023.....	11
2.4.3 Sóknaráætlanir landshluta.....	11
3. LÁNASTARFSEMI BYGGÐASTOFNUNAR	11
3.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum	11
3.2 Stöðugreining	12
3.3 Útlánaáætlun og verkefni á sviði lánamála á árinu 2017	13
3.3.1 Bætt þjónusta og aukinn sýnileiki í landsbyggðunum.....	14
3.3.2 Áhættustefnur og áhættureglur – mælingar og eftirfylgni.....	15
3.3.5 Breyting á heimasíðu stofnunarinnar.....	15
3.3.6 Kaup á hlutafé og styrkveitingar 2017.....	15
3.3.7 Nýr lánaflokkur - Nýsköpunarlán.....	16
4. STUÐNINGUR VIÐ BYGGÐAÞRÓUN	16
4.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum	16
4.2 Inngangur	17
4.2.1 Atvinnuráðgjöf á starfssvæði Byggðastofnunar.....	17
4.2.2 Stuðningur við brothætt byggðarlög.....	19
4.2.3 Aflamark Byggðastofnunar.....	20
4.2.4 Flutningsjöfnun.....	20
4.2.5 Flutningsjöfnun olíuvara.....	20
4.2.6 AVS.....	21
4.2.7 Annar stuðningur við byggðaþróun.....	21

4.3 Verkefni á sviði byggðapróunar á árinu 2017	22
4.3.1 Stuðningur við atvinnuþróun	22
4.3.2 Brothættar byggðir	22
4.3.3 Aflamark Byggðastofnunar	22
4.3.4 Flutningsjöfnun.....	22
4.3.5 Flutningsjöfnun olíuvara.....	22
4.3.6 AVS	23
4.3.7 Annar stuðningur við byggðapróun.....	23
5. ÖFLUN OG MIÐLUN UPPLÝSINGA	24
5.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum	24
5.2 Inngangur	24
5.2.1 Úttektir, greiningar og umsagnir	25
5.2.2 Mat á áhrifum nýfjárfestingarverkefna, umsagnir um þingmál	26
5.2.3 Gagnagrunnur um byggðatengdar upplýsingar	26
5.3 Verkefni við söfnun og miðlun upplýsinga á árinu 2017	27
5.3.1 Úttektir, greiningar og umsagnir	27
5.3.2 Mat á áhrifum nýfjárfestingarverkefna, umsagnir um þingmál	27
5.3.3 Gagnagrunnur um byggðatengdar upplýsingar	27
5.3.4 Stuðningur við rannsóknir	27

SAMANTEKT

Helstu verkefni sem unnið verður að á vegum Byggðastofnunar á árinu 2017:

1. Byggðaaáætlun 2014–2017 (2.4.1)

Unnið verður að framkvæmd einstakra aðgerða byggðaaáætlunar 2014 -2017, bæði þeirra aðgerða sem stofnunin ber ábyrgð á sem og þeirra verkefna sem stofnunin sinnir og fjármögnuð eru af byggðaaáætlun, svo sem NORA, NPA og ESPON. Um er að ræða aðgerðir: 1.3, 2.1, 2.3, a,b og c, 4.1, 4.2, a, c og d.

2. Byggðaaáætlun 2017 – 2023 (2.4.2)

Ný byggðaaáætlun, sem nær til áráanna 2017 - 2023 var unnin á árinu 2016. Nýtt vinnulag og samráðsferli við vinnslu áætlunarinnar var mótað með hliðsjón af nýjum lögum í samstarfi við ráðuneyti og aðra haghafa. Á árinu 2017 mun stofnunin koma að framkvæmd einstakra aðgerða eins og áætlunin gerir ráð fyrir.

3. Sóknaráætlanir (2.4.3)

Byggðastofnun mun vinna með stýrihópi stjórnarráðsins að útfærslu og framkvæmd verkefnisins, aðstoða einstök landshlutasamtök við framkvæmd sóknaráætlana, samhæfa aðkomu ólíkra stofnana ríkisvaldsins að þessari vinnu, vinna að stöðugreiningum og þróun mælikvarða á árangri sóknaráætlana einstakra landshluta og fara yfir skilagreinar vegna framkvæmdar samninga um sóknaráætlanir.

4. Bætt þjónusta og aukinn sýnileiki (3.3.1)

Á árinu 2017 verður áfram lögð áhersla á bætta þjónustu og sýnileika fyrirtækjasviðsins út um allt land. Bæði gagnvart nýjum og núverandi viðskiptavinum og við atvinnuráðgjafa og ráðgjafa í landbúnaði á svæðunum. Lánasérfræðingar stofnunarinnar og forstöðumaður fyrirtækjasviðs munu vera á ferðinni að heimsækja núverandi og nýja viðskiptavini og hafa auglýstan viðverutíma í samstarfi við atvinnuþróunarfélög og ráðgjafarmiðstöð landbúnaðarins.

5. Breytingar á heimasíðu Byggðastofnunar (3.3.5)

Unnið verði að uppfærslu og breytingu á heimasíðu Byggðastofnunar á árinu með það fyrir augum að bæta þjónustu og efla upplýsingagiöf.

6. Stuðningur við atvinnuþróun (4.3.1)

Stuðningur við atvinnuráðgjöfina verður í samræmi við samninga og fjárveitingar á fjárlögum. Unnin verður úttekt á fyrirkomulagi og árangri hjá öllum þeim aðilum sem eru með samninga við Byggðastofnun um atvinnu- og byggðapróun á árinu 2017.

7. Brothættar byggðir (4.3.2)

Unnið verður áfram að tilraunaverkefni sem hófst á Raufarhöfn árið 2012. Verkefnið mun ná til sjö til átta byggðarlaga á árinu 2017.

8. Aflamark Byggðastofnunar (4.3.3)

Reiknað er með að 11 staðir njóti aflamarks Byggðastofnunar í upphafi árs 2017. Sinna þarf umsýslu og eftirfylgni og fylgjast með framfylgd einstakra samninga.

9. Flutningsjöfnun (4.3.4)

Auglýst verður eftir umsóknum um styrki vegna flutningsjöfnunar, umsóknir sem berast yfirfarnar, afgreiddar og greitt út samkvæmt reglum. Aðilar sem fá greitt geta svo átt von á að verða heimsóttir og að gögn varðandi kostnað séu skoðuð.

10. Flutningsjöfnun olíuvara (4.3.5)

Byggðastofnun hefur umsjón með Flutningsjöfnunarsjóði olíuvara. Markmið laga um Flutningsjöfnunarsjóð olíuvara er að jafna flutningskostnað á olíuvörum milli landshluta.

11. AVS sjóður (4.3.6)

AVS sjóðurinn verður starfræktur á sama máta og áður í samræmi við það fjármagn sem sjóðnum er falið að úthluta.

12. Annar stuðningur við byggðapróun (4.3.7)

Byggðastofnun mun áfram taka þátt í samstarfi við Listahátíð í Reykjavík og Flugfélag Íslands um veitingu Eyrarrósarinnar jafnframt því sem Landstólpinn verður veittur á aðalfundi stofnunarinnar.

13. Úttektir og greiningar (5.3.1)

Stofnunin mun vinna tölfræðileg gögn um íbúapróun, þróun fasteignamats og fasteignagjalda og orkukostnað. Einstakir kaflar stöðugreininga verða uppfærðir eftir því sem tilefni gefst. Unnin verður skýrsla um dreifingu starfa á vegum ríkisins miðað við áramót 2016/2017. Gerð verður könnun á þjónustusókn á landinu og þjónustusóknarsvæði skilgreind. Þá mun stofnunin eftir föngum vinna úttektir og greiningar fyrir ráðuneyti, þingnefndir, sveitarstjórnir og landshlutasamtök. Unnin verður greining á frumvarpi til fjárlaga með tilliti til byggðaaáhrifa.

14. Mat á áhrifum nýfjárfestingarverkefna, umsagnir um þingmál (5.3.2)

Unnið verður mat á áhrifum þeirra nýfjárfestingarverkefna sem vísað verður til stofnunarinnar. Veittar verða umsagnir um þingmál eftir því sem tilefni gefst til.

15. Gagnagrunnur um byggðatengdar upplýsingar (5.3.3)

Haldið verður áfram að byggja upp og þróa gagnagrunn á sviði byggðamála. Unnið verður að því að safna byggðatengdum upplýsingum í grunninn. Leitað verður eftir samstarfi við Þjóðskrá, Skipulagsstofnun, Hagstofu Íslands, Samband íslenskra sveitarfélaga, Landmælingar og fleiri aðila um gagnaöflun og þróun myndrænnar framsetningar slíkra upplýsinga.

16. Stuðningur við rannsóknir (5.3.4)

Hafinn verður undirbúningur fræðilegrar ráðstefnu um byggðamál sem stefnt er á að halda árið 2018. Veittir verða styrkir úr Byggðarannsóknarsjóði á ársfundi stofnunarinnar vorið 2017. Auglýstir verða styrkir til mastersnema vegna verkefna sem tengjast byggðamálum.

Áætlun um rekstur Byggðastofnunar 2017

Samkvæmt 11. gr. laga um Byggðastofnun nr. 106/1999 skal vera reikningslegur aðskilnaður milli lánastarfseminnar og annarrar starfsemi. Samkvæmt 7. gr. reglugerðar um Byggðastofnun nr. 347/2000 skal stjórn ákveða starfsáætlun, rekstraráætlun, og útlánaáætlun til eins árs í senn að fenginni tillögu forstjóra. Skal áætlunin kynnt ráðherra eigi síðar en 15. febrúar ár hvert.

Lánastarfseminni er ætlað að bera allan kostnað vegna fyrirtækjavíðs og lögfræðisvíðs og helming kostnaðar vegna rekstrarsvíðs og yfirstjórnar, á móti þróunarsvíði. Samkvæmt fjárlögum 2017 verður framlag til reksturs Byggðastofnunar 364,6 mkr. sem er 4,2% hækkun frá Fjárlögum 2016.

Fjárveiting til Byggðastofnunar skiptist þannig að til almenns rekstrar Byggðastofnunar renna alls 166,1 mkr. og til atvinnuráðgjafar á starfssvæði stofnunarinnar renna 198,5 mkr.

Gert er ráð fyrir 3 milljarða lántökuheimild Byggðastofnunar í fjárlagafrumvarpinu og 2,25 milljörðum í nýjar lánveitingar. Nýjar lánveitingar í byrjun desember 2016 voru orðnar 1,7 milljarðar og samþykkt ógreidd lánsloforð námu á sama tíma 1,8 milljörðum.

Í lok september 2016 var eiginfjárhlutfall Byggðastofnunar 21,99%, og því uppfyllir stofnunin skilyrði 84. gr. laga nr. 161/2002 um lágmarks eigið fé fjármálafyrirtækja sem í dag er 8%. Skv. ákvörðun Fjármálaeftirlitsins 1. nóvember sl. hefur s.k. sveiflujöfnunarauki verið hækkaður um 0,25%. Við þessa ákvörðun hefur Fjármálaeftirlitið lagt þá skyldu á stofnunina að viðhalda eiginfjaraukum í samræmi við eftirfarandi töflu.

Dagsetning	1.11.16	1.1.17	1.3.17	1.11.17	1.1.18
Sveiflujöfnunarauki			1,00%	1,25%	1,25%
Verndunarauki	1,00%	1,75%	1,75%	1,75%	2,50%
Samanlögð krafa um eiginfjáruka	1,00%	1,75%	2,75%	3,00%	3,75%

Starfsmenn stofnunarinnar í nóvember 2016 voru 24. Gert er ráð fyrir að ráðinn verði nýr sérfræðingur á þróunarsvið fyrir árslok sökum aukinna verkefna á sviðinu.

1.2 Rekstraráætlun 2017

Rekstrarreikningur þ.kr.	Áætlun 2017	Horfur 2016	Áætlun 2016	Rekstur 2015
Tekjur				
Hreinar vaxtatekjur.....	480.000	430.558	650.000	454.791
Framlag til rekstrar úr ríkissjóði.....	364.600	349.900	340.700	334.400
Gengismunur.....	0	31.281	0	-12.657
Aðrar rekstrartekjur.....	55.000	74.092	55.000	63.377
Tekjur vegna Brothættra Byggða.....	50.000	54.105		
Tekjur samtals.....	949.600	939.936	1.045.700	839.911
Gjöld				
Laun og launatengd gjöld.....	310.000	294.725	289.000	263.988
Almennur rekstrarkostnaður.....	135.000	129.048	135.000	128.612
Rekstur fullnustueigna.....	20.000	5.215	42.300	67.904
Framlög til atvinnuþróunarfélaga.....	198.500	190.500	185.500	182.600
Veittir aðrir styrkir.....	10.000	5.920	10.000	29.312
Veittir styrkir v. Brothættra byggða.....	50.000	62.585		
Framlag í afskriftarreikning útlána og endurmat hlutafjár.....	200.000	95.433	375.000	61.012
Afskriftir varanlegra rekstrarfjármuna.....	7.000	7.236	7.000	7.593
Gjöld samtals.....	926.500	790.662	1.043.800	741.021
Hagnaður/-tap ársins.....	19.100	149.274	1.900	98.890

Sjóðstreymisáætlun þ.kr.	Áætlun 2017	Horfur 2016	Áætlun 2016	Rekstur 2015
Hagnaður (-tap).....	19.100	149.274	1.900	98.890
Rekstrarl. sem ekki hafa áhrif á sjóðstr.....	200.000	95.433	375.000	100.910
Breytingar á rekstartengdum eignum.....	7.000	7.236	7.000	7.593
Handbært fé frá rekstri.....	226.100	251.943	383.900	207.393
Fjárfestingarhreyfingar				
Afborganir útlána.....	900.000	1.300.000	900.000	1.724.791
Veitt ný lán.....	-2.250.000	-2.000.000	-2.000.000	-1.563.207
Innleystar eignir.....	0	209.000	0	124.897
Hlutabréf.....	0	50.000	0	45.816
Varanlegir rekstrarfjármunir.....	-250.000	0	-10.000	-2.456
Skuldunautar.....	-50.000	-12.000	-50.000	43.842
Fjárfestingarhreyfingar samtals.....	-1.650.000	-453.000	-1.160.000	373.683
Fjármögnunarhreyfingar				
Greiðslur af lántökum.....	-1.232.000	-1.100.000	-1.333.000	-5.312.249
Nýjar lántökur.....	3.000.000	2.000.000	2.500.000	5.685.899
Skuldheimtumenn og óráðstöfuð framlög.....	0			63.816
Fjármögnunarhreyfingar samtals.....	1.768.000	900.000	1.167.000	437.466
Breytinga á handbæru fé				
Handbært fé í ársbyrjun.....	2.715.417	2.062.688	2.062.688	2.062.688
Handbært fé í árslok.....	3.059.517	2.761.631	2.453.588	3.081.230

2. MÓTUN BYGGÐASTEFNU

2.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum

2. gr. Hlutverk

Hlutverk Byggðastofnunar er að efla byggð og atvinnulíf með sérstakri áherslu á jöfnun tækifæra allra landsmanna til atvinnu og búsetu.

Í samræmi við hlutverk sitt undirbýr, skipuleggur og fjármagnar stofnunin verkefni og veitir lán með það að markmiði að treysta byggð, efla atvinnu og stuðla að nýsköpun í atvinnulífi. Fjármögnun verkefna skal eftir föngum vera í samstarfi við aðra.

Stofnunin skipuleggur og vinnur að atvinnuráðgjöf í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra haghafa.

Byggðastofnun fylgist með þróun byggðar í landinu, m.a. með gagnasöfnun og rannsóknum. Stofnunin getur gert eða látið gera áætlanir um þróun byggðar og atvinnulífs í þeim tilgangi að treysta búsetu og atvinnu í byggðum landsins.

Beinar aðgerðir skv. 2. og 3. mgr. einskorðast við samþykkt stuðningssvæði á gildandi byggðakorti af Íslandi sem Eftirlitsstofnun EFTA (ESA) hefur samþykkt fyrir tiltekið tímabil.

2.2 Lög um byggðaáætlun og sóknaráætlanir nr. 106/2015

3. gr. Byggðaáætlun

Ráðherra leggur fyrir Alþingi tillögu til þingsályktunar um stefnumótandi byggðaáætlun til sjö ára í senn.

Áætlunin skal lýsa stefnu ríkisins í byggðamálum hverju sinni og samhæfingu við aðra stefnumótun og áætlanagerð hins opinbera. Byggðaáætlun skal hafa að meginmarkmiði að jafna tækifæri allra landsmanna til atvinnu og þjónustu, jafna lífskjör og stuðla að sjálfbærri þróun byggðarlaga um land allt. Sérstaka áherslu skal leggja á svæði sem búa við langvarandi fólkfækkun, atvinnuleysi og einhæft atvinnulíf. Einnig skal gerð grein fyrir sérstökum áformum ríkisins um stuðning við atvinnulíf á skilgreindum stuðningssvæðum byggðakorts af Íslandi sem Eftirlitsstofnun EFTA (ESA) hefur samþykkt fyrir tiltekið tímabil og tengingu þeirra við sóknaráætlanir.

Byggðaáætlun skal unnin í umboði ráðherra af Byggðastofnun í samvinnu við stýrihóp Stjórnarráðsins um byggðamál. Við gerð byggðaáætlunar skal haft samráð við ráðuneyti, sveitarfélög, landshlutasamtök sveitarfélaga og aðra haghafa eftir þörfum.

Byggðaáætlun skal endurskoða á sjö ára fresti eða oftár ef þörf þykir.

2.3 Inngangur

Markviss og árangursrík byggðastefna verður að taka mið af fjölbreyttum þörfum einstaklinga, margbreytileika byggðarlaga og ólíkum aðstæðum einstakra landssvæða. Í því sambandi er mikilvægt að efla frumkvæði heimamanna og ábyrgð þeirra á eigin samfélagi. Þannig getur markviss flutningur verkefna til sveitarfélaga frá ríki unnið gegn tilhneigingu þess til að þjappa opinberri þjónustu saman, stuðlað að því að opinbert fé sé nýtt sem best í samræmi við aðstæður á hverjum stað og að

valddreifingu. Slík valddreifing kallar óhjákvæmilega á sterka svæðisbundna samstöðu og samstillt átak gegn hrepparíg og þröngri hagsmunagæslu einstakra byggðarlaga.

Með lögum um byggðaáætlun og sóknaráætlanir er lagt upp með það markmið að efla byggðaþróun og auka samráð milli ráðuneyta á sviði byggðamála, innan hvers landshluta og milli stjórnsýslustiga, en jafnframt að færa til sveitarstjórna aukna ábyrgð á sviði byggða- og samfélagsþróunar. Settur er á laggirnar stýrihópur Stjórnarráðsins um byggðamál sem skipaður er fulltrúum allra ráðuneyta og fulltrúa frá Sambandi íslenskra sveitarfélaga. Hlutverk stýrihópsins er að efla samhæfingu innan Stjórnarráðsins í málefnum sem snúa að byggðamálum og tryggja virkt samráð við sveitarstjórnarstigið í málaflokknum.

2.3.1 Stefnumótandi byggðaáætlun

Byggðastofnun ber ábyrgð á fjórum aðgerðum byggðaáætlunar 2014 – 2017, ein eða í samstarfi við aðra: *Brothætt byggðarlög, Stuðningur við fyrirtæki, Stefnumótun um opinbera þjónustu og Opinberar upplýsingar á sviði byggðamála*. Byggðastofnun hefur einnig komið með afgerandi hætti að framkvæmd annarra aðgerða þó svo stofnunin beri ekki ábyrgð á aðgerðunum. Má nefna aðgerðina „Nýsköpun og vaxtargreinar“ en undir þá aðgerð falla NORA, NPA og ESPON. Einnig AVS sjóðurinn sem fluttist til Byggðastofnunar í upphafi árs 2014.

Ný stefnumótandi byggðaáætlun sem nær til árána 2017 – 2023 hefur verið í vinnslu hjá Byggðastofnun lungann úr árinu 2016 í náinni samvinnu við starfsfólk atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytis. Við vinnslu áætlunarinnar hafa verið haldnir fundir með alþingismönnum, samráðsvettvöngum landshlutanna, ráðuneytum og Sambandi íslenskra sveitarfélaga. Opnað var sérstakt vefsvæði byggðaáætlunar þar sem ýmis gögn voru gerð aðgengileg og gefið færi á að koma tillögum um aðgerðir á framfæri. Unnar voru sviðsmyndir um byggðaþróun á Íslandi til ársins 2030 sem voru kynntar á ráðstefnu í október 2016. Var fyrirlestrum á ráðstefnunni streymt svo hægt var að fylgjast með henni um sem víðast.

2.3.2 Sóknaráætlanir

Unnið hefur verið að sóknaráætlunum landshluta frá árinu 2012 með virkri þátttöku Byggðastofnunar. Í febrúar 2015 voru undirritaðir fimm ára samningar um sóknaráætlanir og var verkefnið fest í lög um byggðaáætlun og sóknaráætlanir, sem Alþingi samþykkti sumarið 2015.

Sóknaráætlanir landshluta eru stefnumótandi áætlanir sem taka til allra átta starfssvæða landshlutasamtaka sveitarfélaga. Í þeim á að koma fram stöðumat viðkomandi landshluta, framtíðarsýn, markmið og aðgerðir til að ná þeim markmiðum. Jafnframt skal þar mælt fyrir um svæðisbundnar áherslur sem taka mið af meginmarkmiðum byggðaáætlunar, landsskipulagsstefnu, skipulagsáætlunum, menningarstefnu og, eftir atvikum, annarri opinberri stefnumótun.

Byggðastofnun gegnir margþættu hlutverki hvað varðar sóknaráætlanir. Stofnunin vinnur með stýrihópi Stjórnarráðsins um byggðamál, sem hefur það hlutverk að efla samhæfingu innan Stjórnarráðsins í málefnum sem snúa að byggðamálum og tryggja virkt samráð við sveitarstjórnarstigið. Verkefnisstjóri stýrihópsins er starfsmaður Byggðastofnunar. Stofnunin metur framvindu sóknaráætlana, leiðir samvinnu við stýrihópinn við gerð byggðaáætlunar og samhæfingu hennar við sóknaráætlanir og vinnur með stýrihópnum að því að samhæfa aðkomu ólíkra ríkisstofnana að vinnu við sóknaráætlanir landshluta. Að auki vinnur Byggðastofnun stöðugreiningar og þróar mælikvarða á árangur sóknaráætlana einstakra landshluta.

Einn helsti árangur sóknaráætlana landshluta er aukið samstarf um byggðamál og að ábyrgð og forgangsöröðun svæðisbundinna byggðapróunarverkefna hefur verið færð til landshlutanna og grenndarstjórnsýsla eflid. Sóknaráætlanir landshluta koma ekki í staðinn fyrir opinbera stefnu ríkisins í byggðamálum, heldur kalla á skýra stefnu á landsvísu sem fléttast inn í starfsemi allra ráðuneyta og krefst aukins samstarf ríkis og sveitarfélaga. Sóknaráætlanir fela í sér aukna þörf á samhæfingu byggðamála, eflingu sérfræðipækkingar og skýrari stefnumótandi byggðaaætlun. Byggðastofnun gegnir mikilvægu hlutverki á þessum þremur sviðum á komandi árum.

2.3.3 Sveitarfélög og samtök þeirra

Efling sveitarfélaga og landshlutasamtaka þeirra er mikilvægur þáttur í því að styrkja byggð og stuðla að jákvæðri byggðapróun um allt land. Aðstæður eru afar ólíkar í mismunandi sveitarfélögum og byggðarlögum innan þeirra og mikilvægt að opinbert fé sé nýtt í samræmi við aðstæður á hverjum stað. Þetta á sérstaklega við um nærþjónustu á borð við málefni fatlaðra, þjónustu við aldraða, heilsugæslu og forvarnir, grunnnám, endurmenntun og menningarstarf af ýmsu tagi. Jafnframt er mikilvægt að forgangsöröðun ríkisins taki mið af forgangsöröðun heimafólks innan einstakra landshluta. Þannig gæti t.d. uppbygging sjúkrahúss eða háskólastofnunar skipt mestu máli á einu svæði en tiltekna samgöngubætur gætu talist til mikilvægustu framfaramála í heilbrigðis- eða menntamálum á öðru svæði.

Mun stærri hluti opinberra tekna og útgjalda eru í höndum ríkisins á Íslandi en á hinum Norðurlöndunum. Íslensk sveitarfélög eru misvel í stakk búin til að sinna þeim verkefnum sem þeim er nú þegar ætlað samkvæmt lögum og sum þeirra ættu erfitt með að taka við nýjum verkefnum. Jafnframt er mörg atvinnu- og þjónustusvæði að finna innan sumra sveitarfélaga og getur það skapað ýmis vandamál við skipulag opinberra þjónustu. Sóknaráætlanir landshlutanna geta gegnt lykilhlutverki í eflingu sveitarstjórnarstigsins og flutningi verkefna frá ríki til sveitarfélaga vítt og breitt um landið. Landshlutasamtökin gegna lykilhlutverki í því að samræma starfsemi innan einstakra landshluta gagnvart ríkisvaldinu en jafnframt er mikilvægt að samræma aðkomu ríkisins að verkefnum sem snerta málaflokka margra ráðuneyta og stofnana ríkisins. Ýmis verkefni ganga jafnframt þvert á landshluta og má þar til dæmis nefna málefni byggðarlaga sem búa við viðvarandi fólksfækkun og mat á samfélagslegum áhrifum framkvæmda sem snerta fleiri en einn landshluta.

Samstarf Byggðastofnunar við sveitarfélög og landshlutasamtök þeirra um stefnumótun er margþætt. Svo sem fjallað er um í kafla 2.3.2 vinnur Byggðastofnun stöðugreiningar fyrir einstaka landshluta og vinnur að þróun mælikvarða á árangri sóknaráætlana landshlutanna. Byggðastofnun mun leggja áherslu á samstarf við Samband íslenskra sveitarfélaga varðandi stefnumótun og áætlanagerð. Stofnunin hefur ennfremur samstarf við sveitarfélögin og landshlutasamtök þeirra um fyrirkomulag atvinnuráðgjafar eins og nánar er fjallað um í 4. kafla. Loks safnar stofnunin og miðlar ýmsum upplýsingum sem snerta sveitarfélögin með beinum eða óbeinum hætti, svo sem nánar er fjallað um í fimmta kafla.

2.4 Verkefni á sviði byggðastefnu á árinu 2017

Á árinu 2015 voru samþykkt lög um byggðaaætlun og sóknaráætlanir. Lögin fela í sér að nú er kominn lagarammi um sóknaráætlanir og vinnuferli byggðaaætlunar og gildistíma er breytt. Hvorutveggja mun hafa áhrif á vinnu Byggðastofnunar á sviði stefnumótunar og framfylgdar verkefna.

2.4.1 Byggðaáætlun 2014–2017

Unnið verður að framkvæmd einstakra aðgerða byggðaáætlunar sem stofnunin ber ábyrgð á og eru fjármögnuð af föstum fjárlögum hennar eða af byggðaáætlun samkvæmt samningum við Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið.

1.3 Bættar samgöngur.

- Á árinu 2017 verður gerð kannana á þjónustusókn á landinu haldið áfram svo að hægt sé að skilgreina þjónustusóknarsvæði með það í huga að flokkar svæða geti orðið grundvöllur aðgerða í byggðamálum. (Sjá frekari umfjöllun í kafla 5.2.1 um úttektir og greiningar.)

2.1 Brothætt byggðarlög.

- Verkefninu verður haldið áfram og unnið verður með þeim 7 til 8 byggðarlögum sem valin hafa verið og verða til þátttöku. Við framhald vinnunnar er tekið tillit til stöðumats sem unnið hefur verið. Um áramót 2016/2017 hverfur Bíldudalur úr verkefninu og er reiknað með að nýtt byggðarlag eða byggðarlög komi inn í staðinn. (Sjá frekari umfjöllun í kafla 4.2.2 um brothætt byggðarlög.)

2.3 Stuðningur við fyrirtæki.

- Áfram verður haldið með úthlutun aflamarks Byggðastofnunar og eftirfylgni með þeim samningum sem þegar hafa verið gerðir. Lagt mat á hvort markmið og árangur samkvæmt einstökum samningum hafi náðst og að samningsaðilar uppfylli skilyrði. (Sjá frekari umfjöllun í kafla 4.2.3 um Aflamark Byggðastofnunar.)
- Umsjón með jöfnun flutningskostnaðar verður með óbreyttu sniði. Ekki er gert ráð fyrir að vinna við tillögugerð um samræmingu stuðnings sem felst í jöfnun flutnings-, orku- og fjármagnskostnaðar og vinna á samkvæmt byggðaáætlun, hefjist fyrir en tillögur um mat á efnahagslegum styrk svæða hafa verið mótaðar og svæðin metin.
- Byggðastofnun mun áfram skoða byggðaaðgerðir í nágrenni löndum með það í huga að leggja mat á hvort slíkar aðgerðir, svo sem lækkun tryggingargjalds og afskrift hluta námslána séu líklegar til að styrkja atvinnulíf og byggð á efnahagslega veikum svæðum.

4.1 Stefnumótun um opinbera þjónustu.

Hafin verður vinna við að skilgreina rétt landsmanna til grunnþjónustu á helstu sviðum opinberrar þjónustu svo sem heilbrigðisþjónustu, löggæslu, menntun, menningu, samgöngum og fjarskiptum. Við þetta verkefni verður leitað samstarfs landshlutasamtaka sveitarfélaga, Sambands íslenskra sveitarfélaga og viðkomandi ráðuneyta.

4.2 Opinberar upplýsingar á sviði byggðamála.

- Vinnu við uppbyggingu gagnagrunns verður haldið áfram. Stuðlað verður að samstarfi við stofnanir og aðila sem hafa með byggðatendar upplýsingar að gera með áherslu á samstarf við ráðuneyti og Hagstofu um framtíðarskipan söfnunar og birtingar tölfræðiupplýsinga sem skipta máli varðandi mótun byggðastefnu og vöktun. (Sjá frekari umfjöllun í kafla 5)
- Auglýstir verða styrkir til rannsókna á sviði byggðamála úr Byggðarannsóknasjóði.
- Boðnir verða styrkir til meistaranema vegna verkefna tengdum framkvæmd byggðaáætlunar.
- Hafinn verður undirbúningur fræðilegrar ráðstefnu um byggðamál sem haldin verður árið 2018.

Áætlað umfang 2017:

NPA umsjón	5 mannmánuðir
NORA umsjón	4 mannmánuðir
ESPOUN umsjón.....	3 mannmánuðir
Byggðaaðgerðir í nágrannalöndum	2 mannmánuðir
Stefnumótun um opinbera þjónustu.....	5 mannmánuðir

2.4.2 Byggðaaætlun 2017–2023

Í byggðaaætlun 2017 – 2023, sem reiknað er með að vinnu hafi lokið við í desember 2016, er fjöldi aðgerða sem reiknað er með að starfsmenn Byggðastofnunar komi að. Nokkrar þeirra voru í byggðaaætlun 2014 – 2017 og er gert ráð fyrir þeim þar. Vegna stöðu mála er sú leið valin að gera ráð fyrir að 12 mannmánuðir fari í vinnslu ýmissa aðgerðartillagna.

Áætlað umfang 2017:

Vinna við aðgerðir byggðaaætlunar	12 mannmánuðir
---	----------------

2.4.3 Sóknaráætlanir landshluta

Á árinu 2017 mun Byggðastofnun áfram (1) vinna með stýrihópi stjórnarráðsins að útfærslu og framkvæmd verkefnisins, (2) aðstoða einstök landshlutasamtök við framkvæmd sóknaráætlana, (3) samhæfa aðkomu ólíkra stofna ríkisvaldsins að þessari vinnu, (4) vinna að stöðugreiningum og þróun mælikvarða á árangri sóknaráætlana einstakra landshluta og (5) fara yfir skilagreinar frá landshlutasamtökunum vegna framkvæmdar samninga um sóknaráætlanir einstakra landshluta og gefa umsögn um hvort skilyrði einstakra samninga séu uppfyllt.

Áætlað umfang 2017:

Starfsmaður sóknaráætlana:	6 mannmánuðir
Vinna með stýrihópi og við sóknaráætlanir	3 mannmánuðir

3. LÁNASTARFSEMI BYGGÐASTOFNUNAR

3.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum

2. gr. Hlutverk

Hlutverk Byggðastofnunar er að efla byggð og atvinnulíf með sérstakri áherslu á jöfnun tækifæra allra landsmanna til atvinnu og búsetu.

Í samræmi við hlutverk sitt undirbýr, skipuleggur og fjármagnar stofnunin verkefni og veitir lán með það að markmiði að treysta byggð, efla atvinnu og stuðla að nýsköpun í atvinnulífi. Fjármögnun verkefna skal eftir föngum vera í samstarfi við aðra.

Stofnunin skipuleggur og vinnur að atvinnuráðgjöf í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra haghafa.

Byggðastofnun fylgist með þróun byggðar í landinu, m.a. með gagnasöfnun og rannsóknum. Stofnunin getur gert eða látið gera áætlanir um þróun byggðar og atvinnulífs í þeim tilgangi að treysta búsetu og atvinnu í byggðum landsins.

Beinar aðgerðir skv. 2. og 3. mgr. einskorðast við samþykkt stuðningssvæði á gildandi byggðakorti af Íslandi sem Eftirlitsstofnun EFTA (ESA) hefur samþykkt fyrir tiltekið tímabil.

11. gr. Veiting lána og ábyrgða

Byggðastofnun veitir lán eða ábyrgðir í samræmi við hlutverk sitt, sbr. 2. gr.

Stjórn stofnunarinnar getur falið forstjóra að ákveða einstakar lánveitingar samkvæmt reglum sem stjórn setur, sbr. 10. tölul. 4. gr.

Reikningslegur aðskilnaður skal vera á milli lánastarfsemi stofnunarinnar og annarrar starfsemi. Fjárhagslegt markmið lánastarfsemi stofnunarinnar samkvæmt þessari grein skal vera að varðveita eigið fé hennar að raungildi.

Ákvarðanir Byggðastofnunar sem lúta að veitingu lána eða ábyrgða og umsýslu tengdri þeim, sbr. 1. mgr., eru endanlegar á stjórnarsýslustigi.

3.2 Stöðugreining

Einn meginþátturinn í starfi Byggðastofnunar er að leitast við að tryggja litlum og meðalstórum fyrirtækjum utan höfuðborgarsvæðisins aðgang að lánsfé. Færa má fyrir því sterk rök að lán á hagstæðum kjörum gegn veðum í fasteignum og atvinnutækjum sé skynsamlegri, sanngjarnari og ódýrari leið en beinir styrkir til eflingar atvinnulífs. Lánastarfsemi er í eðli sínu áhættusöm á svæðum sem búa við neikvæðan hagvöxt en stuðningur ríkisins við slíka lánastarfsemi skilar sér til baka í öflugra atvinnulífi og skattgreiðslum fyrirtækja sem njóta lánafyrirgreiðslu stofnunarinnar, starfsmanna þeirra og afleiddrar starfsemi um land allt.

Í heild hefur árið verið nokkuð gott hvað varðar ný útlán hjá Byggðastofnun. Samþykktar nýjar lánveitingar (til nóvember 2016) eru um 2,1 ma.kr. og hafa þar af rúmum 1,5 ma.kr. verið útgreiddir. Útlánasafn stofnunarinnar nam í lok október rúmum 11 ma.kr. fyrir framlag í afskriftareikning. Stærsta einstaka atvinnugreinin í safninu er ferðaþjónusta með um 3,2 ma.kr., eða 28% af útlánum og þar af langmest til uppbyggingar á hótélum og gististöðum. Næst stærsta atvinnugreinin er sjávarútvegur með um 2,4 ma.kr. eða 21% af útlánum.

Mikill uppgangur er enn í ferðaþjónustu, en fjöldi erlendra ferðamanna hefur aldrei verið meiri en í ár. Í október 2016 höfðu rúmlega 1,5 milljón ferðamanna komið til landsins með flugi um Keflavík samanborið við tæplega 1,3 milljónir fyrir allt árið í fyrra samkvæmt tölum frá Ferðamálastofu. Búast má við að fjöldi ferðamanna fari yfir tvær milljónir á næsta ári, ekki síst í ljósi þess að úthlutuðum stæðum við Leifsstöð er að fjölga verulega sem eykur framboð á flugsætum til landsins. Aukinn straumur ferðamanna hefur vitanlega töluverð áhrif á íslenskan efnahag með beinum og óbeinum hætti. Viðbúið er því að áfram berist stofnuninni töluvert af lánsbeiðnum í þessum geira.

Helsti óvissuþáttur hvað varðar ferðaþjónustu í landinu er þróun gengis íslensku krónunnar við losun fjármagnshafna. Seðlabankinn hefur hins vegar leitast við að stemma stigu við miklum gengissveiflum með næstum 300 ma.kr. gjaldeyrisútboði á árinu fyrir eigendur aflandskróna.

Í lok árs 2014 voru samþykktar breytingar á reglugerð um aðbúnað dýra í mjólkur- og sauðfjárrækt. Þessar breytingar gera það að verkum að mjólkurframleiðendur sem eru með básafjós þurfa að fara að huga að því hvort þeir muni halda áfram búskap og fara í kostnaðarsamar framkvæmdir eða hætta. Viðbúið er að búum komi til með að fækka og þau sem eftir verða stækki og auki framleiðslu. Lán vegna nýliðunar og kynslóðaskipta í landbúnaði sem stofnunin fór af stað með í byrjun árs 2014 hafa vakið sterk viðbrögð og viðbúið er að sú mikla eftirspurn haldi áfram jafnt og þétt á næsta ári. Nokkur óvissa er þó tengd nýjum búvörusamningum og áhrifum þeirra á afkomu bænda. Á vormánuðum 2015 samþykkti stjórn Byggðastofnunar að útvíkka lánaflokk sem áður var eingöngu ætlaður til kaupa á jörð til að auðvelda kynslóðaskipti í að sömu kjör gilda fyrir framkvæmdir á búum sem eru í mjólkurframleiðslu og sauðfjárbúskap. Búið er að lána til landbúnaðar um 1,5 ma.kr. á þessum kjörum.

Útlán til sjávarútvegs hafa farið minnkandi undanfarin ár hjá stofnuninni. Ástæða þess er ekki síst vegna lítillar fjárfestingar í greininni undanfarin ár vegna óvissu með fiskveiðistjórnunarkerfi og veiðigjöld. Viðbúið er að greinin taki við sér hvað varðar fjárfestingar þegar búið er að samþykkja nýtt fiskveiðistjórnunarfrumvarp.

Stöðugur vöxtur hefur verið í fiskeldi undanfarin ár og gera áætlanir fyrirtækja í greininni ráð fyrir að hann haldi áfram. Fyrirtækin hafa verið að útvega sér starfsleyfi, rækta seyði og auka eldismassa í kvíum. Þau sem lengst eru komin hafa hafið nokkra slátrun. Greinin er vissulega ekki orðin stór og vigtar ekki mikið í þjóðarbúskapinn í heild en var komin með atvinnutekjur upp á riflega 2 ma.kr. á árinu 2015 sem var tölverð aukning úr rúmum 700 mkr. árið 2008.

Árin 2014 & 2015 samþykkti stjórn Byggðastofnunar tvær nýjar tegundir lána. Annars vegar sérstök lán til landbúnaðar, en þau bera 5% verðtryggða vexti til allt að 25 ára og hafa möguleika á vaxtagreiðslum eingöngu fyrstu 3 árin. Hins vegar lán til stuðnings fyrirtækjareksturs kvenna sem bera sömu verðtryggðu kjör og lán til landbúnaðar eða 2,5% álag á REIBOR í óverðtryggðu. Þau geta verið til 10 ára og allt að 10 mkr. í hvert verkefni. Ætlaðar voru 200 mkr. í þann lánaflokk.

Mikill hagvöxtur í ár endurspeglar að nokkru leyti óvenju mikinn vöxt í ferðaþjónustu en ekki síður tímabundin áhrif mikilla launahækkana og eftirspurnahvetjandi aðgerða stjórnvalda. Afkoma heimila og fyrirtækja hefur aukist á sama tíma og atvinnuleysi hefur minnkað samfara vaxandi umsvifum í hagkerfinu, en atvinnuleysi mælist nú undir jafnvægisstigi Seðlabankans. Skuldir heimila og fyrirtækja halda áfram að lækka og eru nú litlar í sögulegu samhengi sem gerir einstaklingum og fyrirtækjum betur kleift að takast á við áföll. Greiningadeildir stóru bankanna gera ráð fyrir að hagvöxtur árið 2017 verði meiri en í ár, um eða jafnvel yfir 5% og gefi svo eftir árið 2018 í ca. 3%. Seðlabanki spáir því að verðbólga aukist lítillega á næsta ári, hún er nú 1,8% og hefur verið undir 2,5% markmiði um tæplega þriggja ára skeið. Gengi íslensku krónunnar er sterkt og verður áfram að mati Seðlabanka. Gengisvísitalan var um 220 stig árið 2012, er rúm 170 stig nú og lækkar áfram í um 160 stig út spátímabilið (til 2019).

3.3 Útlánaáætlun og verkefni á sviði lánamála á árinu 2017

Á næsta ári er áætlað að samþykkt ný útlán stofnunarinnar verði um 2,5 ma.kr. Til samanburðar hafa verið samþykktir um 2,1 ma.kr. af nýjum útlánnum eftir fyrstu tíu mánuði 2016.

Á árinu 2017 er gert ráð fyrir að framlag í afskriftarreikning útlána verði að hámarki 150 mkr.

Áhætta vegna nýrra útlána mun takmarkast af því, en framlög í afskriftarreikning eru ákveðin af lánanefnd við ákvörðun um lánveitingu, og færð til gjalda við útborgun lánsins. Nauðsynlegt getur reynst að taka útlánaáætlun til endurskoðunar ef aðstæður breytast. Megin markmiðin eru að

útlánageta stofnunarinnar nýtist sem allra best, og að uppfylla skilyrði laga um fjármálafyrirtæki um lágmarks eiginfjárlutfall stofnunarinnar.

Árið 2013 voru vextir á verðtryggðum lánum Byggðastofnunar lækkaðir tvisvar. Fyrst í apríl úr 6,9% í 6,4% og niður í 5,9% í nóvember. Sama ár fór stofnunin í fyrsta sinn að veita óverðtryggð lán en vaxtakjör á þeim lánum eru 3,5% álag á REIBOR vexti. Vextir hafa haldist óbreyttir alla tíð síðan og eru í dag nokkuð hærra að jafnaði en gengur og gerist hjá öðrum lánveitendum. Lagt er upp með endurskoðun vaxta til lækkunar árið 2017 vegna þessa en samkvæmt áhættustefnu er stefnt að því að vegið meðaltal vaxtamunar á útlánum og lántökum stofnunarinnar séu ekki undir 2%.

Alltaf er óvissa um eftirspurn eftir útlánum en spár benda til að eftirspurn aukist eitthvað á næsta ári og skiptir þá máli að Byggðastofnun geti veitt viðskiptavinum sínum sanngjörn kjör á sínu starfssvæði sem eru sambærileg við þau kjör sem fyrirtæki sem eru staðsett á svæðum sem búa ekki við markaðsbrest fá hjá viðskiptabönkunum. Í samræmi við þetta skal á árinu 2017, líkt og árið á undan, leggja áherslu á eftirfarandi viðmið:

1. Vegin meðaláhætta allra útlána ársins 2017 verði ekki hærra en 10%.
2. Miðað skal við að áhætta vegna eins eða fleiri tengdra aðila fari ekki yfir 250 mkr.
3. Sérstök áhersla verði lögð á gjaldeyrisskapandi eða gjaldeyrissparandi verkefni.
4. Sköpun eða varðveislu varanlegra starfa.
5. Áfram verður lögð áhersla á að nægjanlegt eiginfjáframlag sé til nýrra verkefna til að auka möguleika á að verkefnið takist.

Reglubundinni lánastarfsemi Byggðastofnunar verður haldið áfram með óbreyttu sniði. Auk þess verður sérstök áhersla lögð á eftirfarandi verkefni:

3.3.1 Bætt þjónusta og aukinn sýnileiki í landsbyggðunum

Töluverð aukning hefur verið í greiningu lánsbeiðna frá árinu 2014 og hefur það, ásamt undirmönnun á fyrirtækjasviði um tíma, gefið minni tíma til að viðhalda því góða sambandi sem Byggðastofnun hefur haft í gegnum tíðina við sína viðskiptamenn og atvinnuráðgjafa í landshlutunum. Með tilkomu nýrra úrræða s.s. stuðnings við fyrirtækjarekstur kvenna og lána til landbúnaðar hefur þjónustuframboð stofnunarinnar aukist. Atvinnuráðgjafar hafa því kallað eftir meira samstarfi við fyrirtækjasvið stofnunarinnar um leiðir sem fyrirtækjum og einstaklingum standi til boða hjá stofnuninni til fjármögnunar á verkefnum. Að auki hafa bæst við samstarfsaðilar hjá Ráðgjafamiðstöð landbúnaðarins sem lánasérfræðingar stofnunarinnar eru í miklum samskiptum við vegna áætlana í landbúnaði.

Á árinu 2016 var lögð áhersla á bættu þjónustu og sýnileika fyrirtækjasviðsins út um allt land. Bæði gagnvart nýjum og núverandi viðskiptavinum og við atvinnuráðgjafa og ráðgjafa í landbúnaði á svæðunum. Lánasérfræðingar stofnunarinnar og forstöðumaður fyrirtækjasviðs voru á ferðinni að heimsækja núverandi og nýja viðskiptavini og höfðu auglýstan viðverutíma í samstarfi við atvinnuþróunarfélög og ráðgjafarmiðstöð landbúnaðarins. Auglýst var tímanlega í svæðismiðlum um stað og stund viðveru.

Þetta verkefni hefur gefist mjög vel. Áætlað er að viðhalda þessum ferðum í samráði við atvinnuþróunarráðgjafa og fara þær reglulega. Þetta bætir gott samband við núverandi viðskiptavini stofnunarinnar ásamt því að skapa nýjar tengingar.

Áætlað umfang 2017: ..... 3 mannmánuðir

3.3.2 Áhættustefnur og áhættureglur – mælingar og eftirfylgni

Á árinu 2014 var unnið að því að skrá áhættustefnu stofnunarinnar í fjórum megin liðum, þ.e. lausafjárahættu, rekstraráhættu, útlánaáhættu og markaðsáhættu. Áhættustefna og áhættureglur Byggðastofnunar voru samþykktar í stjórn í byrjun árs 2015.

Í áhættustefnunni og áhættureglum felst greining, mat og stýring á áhættuþáttum í rekstri og skilvirkt skipulag til að meta, mæla eða draga úr áhættu með ígrunduðum ákvörðunum. Sett voru markmið stofnunarinnar í þessum megin áhættuliðum og hvernig eftirfylgni með þeim er háttáð. Á árinu 2015 hefur verið unnið að því í fyrsta sinn að framkvæmdar mælingar á þeim viðmiðunum sem settar eru fram í áhættustefnu stofnunarinnar og áhættureglum.

Á árinu 2013 hófst jafnframt vinna við að endurmóta aðferðafræði sem notuð er til að reikna út framlag í afskriftarreikning útlána. Búið er að vinna mikla vinnu á árinu 2014 sem fólst aðallega í því að þróa nýja aðferðafræði og vakta útlánasafnið með virkari hætti en gert hefur verið og tengist það vinnu við áhættustefnu stofnunarinnar. Það felur í sér að útlánasafnið er flokkað eftir áhættuflokkum, staða stærstu viðskiptavina stofnunarinnar er sérstaklega greind og þeirra viðskiptavina sem eru komnir í lögfræðiinnheimtu. Lagt er mat á samþjöppunaráhættu eftir atvinnugreinum og landshlutum.

Áfram verður unnið að því að þróa aðferðafræði við virkari vöktun á útlánasafninu á árinu og framfylgd áhættustefnu og áhættureglna stofnunarinnar. Til að tryggja eftirfylgni með áhættustefnu og markmiðum hafa verið endurskoðaðir ferlar á skýrslugjöf til stjórnar og eftirlitsaðila og verður þeirri vinnu haldið áfram á árinu 2017 ásamt því að unnin verður ICAAP skýrsla (Internal Capital Adequacy Assessment Process) fyrir stofnunina þar sem fram kemur innra mat á áhættustöðu stofnunarinnar og mat á eiginfjárbörf.

Áfram verður unnið marksvisst að eflingu áhættustjórnunar með því að fylgjast stöðugt með því hvort þörf sé á að bæta innri ferla og auka skilvirkni greininga og miðlunar á helstu áhættum í rekstri stofnunarinnar.

Áætlað umfang 2017: ..... 2 mannmánuðir

3.3.5 Breyting á heimasíðu stofnunarinnar

Rúm þrjú ár eru liðin síðan heimasíðu Byggðastofnunar var breytt síðast. Miklar framfarir eru í útlitshönnun heimasíðu stofnana og fyrirtækja og alltaf má gera betur. Eins og heimasíðan er uppsett núna er ekki alltaf auðvelt að finna efni á henni og töluvert er hringt inn til að spyrja hvar megi finna upplýsingar um hluti eins og lánakjör. Pláss í borða á síðunni er takamarkað við ákveðinn fjölda verkefna og í hvert sinn sem stofnunin fer af stað með nýtt verkefni sem þarf að vera aðgengilegt á síðunni þarf að henda öðru út. Farið verður í það á árinu að gera ákveðnar breytingar á heimasíðunni til að gera leit á henni aðgengilegri.

Áætlað umfang 2017 ..... 2 mannmánuðir

3.3.6 Kaup á hlutafé og styrkveitingar 2017

Lagt er til að stofnuninni verði heimilt að verja allt að 50 mkr. til þátttöku í hlutafjárukningu í félögum sem hún er þegar hluthafi í til að styrkja fjárhag þeirra og verja hagsmuni sína. Skoðaðir verða möguleikar á styrkveitingum eftir því sem fjárveitingar og fjárhagsstaða stofnunarinnar gefur tilefni til.

3.3.7 Nýr lánaflokkur - Nýsköpunarlán

Nýju lánaflokkarnir tveir, lán til stuðnings fyrirtækjareksturs kvenna og lán vegna jarðakaupa eða kynslóðaskipta í landbúnaði hafa mælst vel fyrir og aukið þjónustuframboð stofnunarinnar. Árið 2017 er áætlað að setja á laggirnar nýjan lánaflokk til þess að ýta undir nýsköpun og auðvelda frumkvöðlum að koma hugmyndum sínum í verk. Ljóst er að lán sem þessi eru í eðli sínu frábrugðin hefðbundnum lánnum og verða að teljast áhættusamari auk þess sem nauðsynlegt er fyrir frumkvöðla að fjármagnið sé þolinmótt (afborgunarlaus fyrst um sinn). Lánin yrðu allt að 5 mkr. í hvert verkefni, án veða en háð sérstökum kvöðum um breytirétt og eiginfjárframlag. Áætlaðar eru allt að 100 mkr. í þennan mála flokk.

4. STUÐNINGUR VIÐ BYGGÐAÞRÓUN

4.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum

2. gr. Hlutverk

Hlutverk Byggðastofnunar er að efla byggð og atvinnulíf með sérstakri áherslu á jöfnun tækifæra allra landsmanna til atvinnu og búsetu.

Í samræmi við hlutverk sitt undirbýr, skipuleggur og fjármagnar stofnunin verkefni og veitir lán með það að markmiði að treysta byggð, efla atvinnu og stuðla að nýsköpun í atvinnulífi. Fjármögnun verkefna skal eftir föngum vera í samstarfi við aðra.

Byggðastofnun skipuleggur og vinnur að atvinnuráðgjöf í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra haghafa.

Byggðastofnun fylgist með þróun byggðar í landinu, m.a. með gagnasöfnun og rannsóknum. Stofnunin skipuleggur og vinnur að atvinnuráðgjöf í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra. Stofnunin getur gert eða látið gera áætlanir um þróun byggðar og atvinnulífs í þeim tilgangi að treysta búsetu og atvinnu í byggðum landsins.

Beinar aðgerðir skv. 2. og 3. mgr. einskorðast við samþykkt stuðningsvæði á gildandi byggðakorti af Íslandi sem Eftirlitsstofnun EFTA (ESA) hefur samþykkt fyrir tiltekið tímabil.

9. gr. Atvinnuráðgjöf.

Byggðastofnun skipuleggur og vinnur að ráðgjöf við atvinnulífið á starfssvæði stofnunarinnar í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra.

Stofnunin skal í samstarfi við þá aðila sem sinna atvinnuráðgjöf vinna að bættu skipulagi atvinnuráðgjafar og aukinni þekkingu ráðgjafa m.a. í því skyni að gera ráðgjöfina markvissa og stuðla að betri nýtingu fjármuna. Stofnunin getur gert samninga við atvinnuþróunarfélög, stofnanir, sveitarfélög, sjálfstætt starfandi ráðgjafa eða aðra um að annast atvinnuráðgjöf á tilteknu sviði, atvinnugrein eða landsvæði.

12. gr. Fjármögnun þróunarverkefna.

Byggðastofnun er heimilt að fjármagna áhættusöm verkefni á sviði atvinnuþróunar og nýsköpunar samkvæmt nánari reglum sem ráðherra setur að fengnum tillögum stjórnar.

Þessi starfsemi skal einkum fjármögnuð með sérstökum framlögum úr ríkissjóði.

4.2 Inngangur

Auk starfs Byggðastofnunar á sviði stefnumótunar (kafli 2), lánveitinga (kafli 3) og öflunar og miðlunar upplýsinga (kafli 5) hefur Byggðastofnun stutt við byggðaþróun með margvíslegum beinum hætti. Samstarf við atvinnuþróunarfélög í öllum landshlutum á starfssvæði stofnunarinnar á sér langa sögu. Nýrri veigamikil verkefni stofnunarinnar eru verkefni Brothættar byggðir og úthlutun á aflamarki Byggðastofnunar en bæði þessi verkefni fara stækkandi. Þá var stofnuninni falið með lögum nr. 41/2015 um ívilnanir til nýfjárfestinga á Íslandi að meta áhrif nýfjárfestingar á byggðaþróun og atvinnulíf.

Vart verður áhuga stjórnvalda á að fela stofnuninni fleiri verkefni. Þar er nýjast að með lögum um opinber fjármál nr. 123/2015 er Byggðastofnun falið að gefa fjárlaganefnd Alþingis umsögn um áhrif fjárlagafrumvarpsins á byggðaþróun í landinu. Í lögum 52/2016 um almennar íbúðir er ákvæði um að Íbúðalánasjóður geti óskað umsagnar Byggðastofnunar við mat á svæðum þar sem veita má viðbótarframlag frá ríkinu vegna þess að bygging íbúða hefur verið í lágmarki eða sérstök vandkvæði eru á því að fá fjármögnun á almennum markaði.

Leitað verður eftir aukinni samvinnu við Samband íslenskra sveitarfélaga og landshlutasamtökin en þau hafa víða tekið við atvinnuráðgjafarstarfsemi.

4.2.1 Atvinnuráðgjöf á starfssvæði Byggðastofnunar

Samkvæmt fjárlagafrumvarpi ársins 2017 mun ríkið veita um 198,5 milljónum króna til atvinnuráðgjafa á landsbyggðinni. Byggðastofnun hefur gert samninga við átta atvinnuþróunarfélög og voru þeir síðast endurnýjaðir í apríl 2013 með gildistíma til 31. desember 2017. Markmið samninganna er að skapa grundvöll fyrir samstarf í samræmi við stefnu Alþingis í byggðamálum, samþætta áherslur ríkisins og heimamanna og stuðla að gagnkvæmri miðlun þekkingar á sviði atvinnuþróunar. Atvinnuþróunarfélögin skulu meðal annars vinna að atvinnu- og byggðaþróun, atvinnuráðgjöf, nýsköpun, eflingu búsetuþátta og upplýsingaöflun. Þótt áhersla sé lögð á atvinnuþróun snýst allt að helmingur starfs atvinnuþróunarfélaga um almenna byggðaþróun.

Byggðastofnun leggur atvinnuþróunarfélögunum til fé, fylgist með að starfsemi þeirra sé í samræmi við skyldur, veitir faglega aðstoð, samræmir tengsl og gengst fyrir fundum og ráðstefnum. Byggðastofnun hefur heimild til að tilnefna fulltrúa til setu á stjórnarfundum atvinnuþróunarfélaganna með málfrelsi og tillögurétti og er hluthafi í Atvinnuþróunarfélagi Vestfjarða. Að öðru leiti eru félögin á forræði heimamanna og lúta ekki valdi Byggðastofnunar nema hvað varðar þau atriði sem samningar kveða á um.

Framlag Byggðastofnunar til starfsemi atvinnuþróunarfélaga er ákveðið í fjárlögum hvers árs. Á fundi sínum 25. janúar 2013 samþykkti stjórn Byggðastofnunar tillögu að nýrri skiptingu fjár til atvinnuþróunar.

Meginhluta fjár til atvinnuþróunar er skipt á milli starfandi atvinnuþróunarfélaga í samræmi við stærð og fjölda vinnusóknarsvæða innan þeirra vébanda. Fjöldi vinnusóknarsvæða endurspeglar að talsverðu leyti vegalengdir innan starfssvæða atvinnuþróunarfélaga og kostnað við starfsemi á mörgum stöðum. Stærð vinnusóknarsvæðanna endurspeglar styrk þeirra og þótt gert sé ráð fyrir að kostnaður við atvinnuþróun aukist með auknum mannfjölda er reiknað með hlutfallslega hærra upphæðum til fámennari svæða. Sums staðar falla vinnusóknarsvæði saman og er þá íbúafjöldi aðeins talinn til annars svæðisins.

Vægi vinnusóknarsvæða:

- A- Stærstu vinnusóknarsvæði landsins..... 10 einingar
- B- Stærsta vinnusóknarsvæði hvers félags..... 10 einingar
- C- Önnur stærri vinnusóknarsvæði..... 6 einingar
- D- Miðlungs vinnusóknarsvæði ..... 3 einingar
- E- Lítil vinnusóknarsvæði..... 1 eining

Á árinu 2013, þegar þessu kerfi var komið á, var hver eining 1 m.kr. Með fyrirvara um framlag á fjárlögum er gert ráð fyrir að sú upphæð hækki í samræmi við verðlagsþróun á komandi árum. Verði síðar gerð breyting á einingafjölda vegna tiltekinnar tegundar svæðis gengur hún sjálfkrafa yfir öll sambærileg svæði á landinu. Flytjist vinnusóknarsvæði milli atvinnuþróunarfélaga leiðir það jafnframt sjálfkrafa til breytinga á fjárframlögum samkvæmt þessu líkani.

Jafnframt er gert ráð fyrir tiltekinni upphæð vegna sérstakra aðstæðna sem ekki endurspeglast í fjölda og stærð vinnusóknarsvæða. Hér er sérstaklega litið til erfiðra samgangna, mikillar fólksfækkunar, lágra launa, fábreytni í atvinnulífi og atvinnuleysis. Þessar upphæðir verða samningsbundnar vegna þróunarsetra á vegum viðkomandi atvinnuþróunarfélaga og verða endurskoðaðar með tilliti til breytinga á aðstæðum á viðkomandi svæði og öðrum svæðum landsins. Á árinu 2016 var veitt 21,2 m.kr. til slíkra þróunarsetra á Vestfjörðum og 10 m.kr. á Suðurnesjum.

Á árinu 2017 verður stuðningur Byggðastofnunar við atvinnuráðgjöfina í samræmi við samninga þar um, fjárveitingum samkvæmt fjárlögum 2017 og reglur stjórnar Byggðastofnunar um skiptingu fjár.

Á árinu 2017 er lagt til að framlag til þróunarsetra á Vestfjörðum og Suðurnesjum verði óbreytt, 21,2 m.kr. á Vestfjörðum og 10 m.kr. á Suðurnesjum. Heildarhækkun samkvæmt fjárlagafrumvarpi er 8,0 m.kr. Undanfarin ár hefur Suðurnesin fengið 0,6 m.kr. sem sérstakt framlag til að koma í veg fyrir að framlag til félagsins lækki á milli ára. Nú er lagt til að þetta sérstaka framlag verði tekið út. Að öðru leiti skiptast upphæðir hlutfallslega jafnt á milli félaganna í samræmi við grunnframlagið sem hækkar um 5,6%. Heildarhækkun er á bilinu frá 1,55% og upp í 7,95%.

Miðað við ofangreint verður skipting fjár til atvinnuþróunarinnar á árinu 2017 sem hér segir:

	Grunn- framlag	Þróunar- setur	Samtals	Breyting	Breyt.%
Vesturland	22.431.000		22.431.000	1.781.800	7,94%
Vestfirðir	20.070.000	21.200.000	41.270.000	1.594.400	3,86%
Norðurl.v.	22.431.000		22.431.000	1.781.800	7,94%
Eyjafjörður	18.889.000		18.889.000	1.500.200	7,94%
Pingeyjars.	15.348.000		15.348.000	1.219.600	7,95%
Austurland	25.973.000		25.973.000	2.063.400	7,94%
Suðurland	28.334.000		28.334.000	2.250.800	7,94%
Suðurnes	11.806.000	10.000.000	21.806.000	338.000	1,55%
Samtals	165.282.001	31.200.000	196.482.001	12.530.001	
Sameiginlegir fundir og fræðsla			2.017.999		
Af fjárlögum			198.500.000		

Samþykkt hefur verið að gera úttekt á starfsemi félaganna á árinu 2017. Búast má við að niðurstöður úttektarinnar verði nýttar til að leggja drög að nýjum samningum við félögin.

Áætlað umfang 2017:

Samstarf um atvinnuþróun: ..... 5 mannmánuðir

4.2.2 Stuðningur við brothætt byggðarlög

Verkefnið „Brothættar byggðir“ hófst haustið 2012 á Raufarhöfn og á árinu 2013 voru Bíldudalur, Breiðdalshreppur og Skaftárhreppur teknir inn í verkefnið eftir að alþingi veitti til þess 50 m.kr. Á fjárlögum ársins 2014 var aftur veitt 50 milljónum til verkefnisins og var þá auglýst eftir umsóknum um þátttöku í því. Alls bárust umsóknir frá níu sveitarfélögum fyrir tólf byggðarlög. Sumarið 2015 var ákveðið að taka Kópasker og nærsveitir, sem og Hrísey og Grímsey inn í Brothættar byggðir. Verkefninu voru úthlutaðir fjármunir á fjárlögum 2015 og 2016. Í árslok 2016 lýkur verkefninu í Bíldudal og kjölfar þess verður athugað að að bjóða einu til tveimur nýjum byggðarlögum að taka þátt.

Fyrir hvert byggðarlag er skipuð verkefnisstjórn sem í sitja fulltrúar íbúa, sveitarfélags, Byggðastofnunar, landshlutasamtaka og atvinnuráðgjafar. Einn af lykilþáttum verkefnisins Brothættra byggða er að leiða fram vilja og skoðanir íbúanna sjálfra og hefst sú vinna á tveggja daga íbúáþingi. Með því er ætlunin að leita lausna á forsendum íbúanna sjálfra og í kjölfar og út frá greiningu á stöðu byggðarlags og niðurstöðum íbúáþings er mótuð stefna og verkefnisáætlun fyrir byggðarlagið með það fyrir augum að allir sem að verkefninu koma hafi skýra sýn á nauðsynlegar aðgerðir.

Verkefnið miðar að víðtæku samráði íbúa, sveitarfélags, landshlutasamtaka/atvinnuþróunarfélags og ríkisvalds, og því að virkja þekkingu og getu innan byggðarlaga til að móta markmið og lausnir. Þeim aðferðum sem beitt er, er ætlað að stuðla að valdeflingu (e. „empowerment“), sem birtist m.a. í fyrirkomulagi funda og í ferlinu í heild sinni. Meginmarkmið verkefnisins er að stöðva viðvarandi fólksfækkun í smærri byggðakjörnum og í sveitum landsins. Undirmerkið eru þessi:

- Að auka viðnámsþrótt brothættra byggðarlaga gegn hnignun svo sem fólksfækkun, skekktri aldursdreifingu og áföllum í atvinnulífi.
- Að virkja frumkvæði íbúa og samtakamátt og auka vitund þeirra um eigin þátt í þróun samfélagsins.
- Að gefa íbúum kost á að taka þátt í forgangsröðun málefna.
- Að stilla saman strengi ríkis, sveitarfélags, opinberra stofnana, atvinnulífs og íbúa í ákvörðunum sem varða viðkomandi byggðarlag.
- Að nýta verkefnið til að vekja athygli á viðfangsefnum sem eiga við í fleiru en einu byggðarlagi og leita lausna á þeim í samstarfi við stjórnvöld og aðra hagsmunaaðila.

Veturinn 2014/2015 lét atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið leggja mat á verkefnið og hefur nú verið unnin stefnumótun fyrir það sem m.a. tekur mið af niðurstöðum matsins, sem og fenginni reynslu á verkefnistímanum. Nú skiptist verkefnið í fjóra áfanga og getur verkefnistíminn verið allt að fimm árum í hverju byggðarlagi. Einnig er gert ráð fyrir því að ráðinn sé verkefnisstjóri sem sinni þátttökubyggðarlögum á tilteknu svæði/landshluta. Þegar hafa verið ráðnir þrjú verkefnastjórar er sinna Raufarhöfn og Kópaskeri og nærsveitum, Breiðdalshreppi og Skaftárhreppi. Akureyrarkaupstaður

hefur ráðið verkefnisstjóra sem sinnir verkefnum í Hrísey og Grímsey. Alls eru verkefnisstjórnir fjórir.

Jafnframt því að móta verkefnislýsingu fyrir Brothættar byggðir hefur verið unnin fjárhagsáætlun sem tekur mið af því að ráðnir séu verkefnisstjórnar og að úthlutað verði verkefnastyrkjum í hverju þáttökubýggðarlagi.

4.2.3 Aflamark Byggðastofnunar

Aflamark Byggðastofnunar byggir á ákvæði í lögum um stjórn fiskveiða. Á fiskveiðiárinu 2016/2017 mun stofnunin hafa um 4.500 þorskígildistonn til ráðstöfunar sem er aukning um 500 tonn frá fyrra ári.

Á fiskveiðiárinu 2015/2016 voru ellefu samningar í gildi á eftirtöldum stöðum: Patreksfirði (v.Tálknafjarðar), Þingeyri, Flateyri, Suðureyri, Drangnesi, Grímsey, Hrísey, Raufarhöfn, Bakkafirði, Breiðdalsvík og Djúpvogi. Gera þarf samninga vegna aukningar á Aflamarkinu.

Búast má við vinnu vinnu og fundarhöldum í framhaldi af alþingiskosningum og hugsanlegum breytingum á fiskveiðistjórnun þar með töldum hugsanlegum breytingum á kvótapottum fiskveiðistjórnunarkerfisins.

Á árinu er gert ráð fyrir almennri eftirfylgni og umsýslu vegna verkefnisins auk þess sem samningsaðilar þurfa að gera grein fyrir framgangi verkefnisins að afloknu hverju fiskveiðiári. Tilgangur þess er að safna upplýsingum um framgang verkefnanna og fylgjast með hvernig samningunum hefur verið framfylgt en einnig til að reyna að meta árangur af samningunum. Allnokkur umsýsla er með verkefninu og meiri en menn gerðu sér grein fyrir í upphafi.

4.2.4 Flutningsjöfnun

Byggðastofnun tók við umsýslu með svæðisbundinni flutningsjöfnun um áramót 2012/2013. Markmiðið með svæðisbundinni flutningsjöfnun er að styðja við framleiðslu og atvinnuuppbyggingu í landsbyggðunum með því að jafna flutningskostnað framleiðenda sem eru með framleiðslu og lögheimili fjarri innanlandsmarkaði eða útflutningshöfn og búa þ.a.l. við skerta samkeppnisstöðu vegna hærri flutningskostnaðar en framleiðendur staðsettir nær markaði. Umsjón með yfirferð og útgreiðslu styrkja er í höndum sérfræðings á rekstrarsviði.

4.2.5 Flutningsjöfnun olíuvara

Í byrjun árs 2014 tók Byggðastofnun við umsjón með Flutningsjöfnunarsjóði olíuvara. Markmið laga um Flutningsjöfnunarsjóð olíuvara er að jafna flutningskostnað á olíuvörum milli landshluta. Samkvæmt lögum um sjóðinn er forstjóri eða staðgengill hans stjórnarformaður sjóðsins og var ákveðið að staðgengill forstjóra, forstöðumaður fyrirtækjasviðs tæki við því hlutverki. Stór hluti af starfsemi sjóðsins er útviðastaður til einkafyrirtækis en ákveðið var á árinu 2014 að færa bókhald sjóðsins til Byggðastofnunar og hefur það frá árinu 2015 verið unnið á rekstrarsviði stofnunarinnar.

Í lok nóvember 2015 birti Samkeppniseftirlitið frummatsskýrslu um markaðsrannsókn á olíumarkaðinum. Óskað var eftir athugasemdum við skýrsluna í desember 2015 og gefnir tveir mánuðir til að skila inn athugasemdum. Stjórn Flutningsjöfnunarsjóðs olíuvara sendi sýnar athugasemdir í byrjun febrúar 2016. Afrit af athugasemdum sjóðsins voru sendar ráðherra ásamt minnisblaði með tillögu um að hafist verði handa við að endurskoða lög um sjóðinn sem eru frá 1994. Í skýrslu Samkeppniseftirlitsins var lagt til að Flutningsjöfnunarsjóður olíuvara yrði lagður niður þar sem eftirlitið telur sjóðsins stríða gegn markmiðum samkeppnislaga. Tryggja verður að við endurskoðun laganna

verði haft að leiðarljósi upphaflegur tilgangur sjóðsins, þ.e. að um byggðaaðgerð sé að ræða og flutningsjöfnun á olíuvörum sé til að jafna verð á olíuvörum um allt land og þar með lífskjör einstaklinga og starfsskilyrði fyrirtækja. Jafnframt verður að hafa í huga að afhending þjónustunnar verði tryggð á dreifðari svæðum með öryggi íbúa að leiðarljósi. Vegna kosninga til Alþingis frestaðist endurskoðun á lögum um sjóðinn á árinu 2016 en viðbúið er að sú vinna fari í gang á árinu 2017.

4.2.6 AVS.

AVS rannsóknasjóður starfar á vegum atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytisins og veitir styrki til rannsóknar- og þróunarverkefna, sem auka verðmæti sjávarfangs. Styrkir eru veittir til verkefna sem taka á öllum þáttum sjávarútvegs og fiskeldis og eru til hagnýtra rannsókna. Umsækjendur geta verið einstaklingar, fyrirtæki, rannsóknar-, þróunar- og háskólastofnanir.

Byggðastofnun var um áramótin 2013/2014 falin umsýsla með sjóðnum. Í stað stjórnar, var sett á stofn úthlutunarnefnd, sem forgangsraðar umsóknum og gerir tillögur um styrki til sjávarútvegs- og landbúnaðarráðherra. Honum fylgdi starfsmaður sem er nú starfsmaður Byggðastofnunar.

4.2.7 Annar stuðningur við byggðapróun

Í árána rás hefur Byggðastofnun tekið þátt í margvíslegum átaksverkefnum sem ætlað hefur verið að styrkja atvinnustarfsemi í landsbyggðunum almennt eða í tilteknum byggðarlögum. Þótt atvinnumál séu mikilvægur þáttur byggðamála skipta aðrir þættir á borð við samgöngur, löggæslu, heilbrigðisþjónustu, jafnrétti, umhverfisvernd, menntun og menningarstarfsemi ekki síður máli við að skapa lífvænleg skilyrði fyrir búsetu um land allt. Byggðastofnun hefur veitt styrki til margvíslegra verkefna sem efla búsetuskilyrði á starfssvæði sínu.

Á undanförunum misserum hefur afgreiðslum banka og pósthúsa verið lokað á mörgum minni þéttbýlisstöðum en einnig hefur aðgengi að opinberri þjónustu versnað og á það bæði við um þjónustu á vegum ríkis og sveitarfélaga. Hugmyndir eru uppi um samstarf þeirra aðila sem veita mikilvæga þjónustu, hvort heldur á vegum einkaaðila eða opinberra og leita lausna. Þannig verði nærþjónusta efla með samvinnu um framboð margra þjónustupátta. Byggðastofnun tekur þátt í þessari vinnu og telur það hlutverk sitt að vinna að slíkum verkefnum.

Frá árinu 2005 hefur Byggðastofnun ásamt Listahátíð í Reykjavík og Flugfélagi Íslands staðið að veitingu Eyrarrósarinnar, viðurkenningar fyrir framúrskarandi menningarverkefni á starfssvæði Byggðastofnunar. Í árslok 2012 var samningurinn endurnýjaður fyrir tímabilið 2013–2016, verðlaunaféð hækkað og fyrirkomulagi viðurkenningarinnar jafnframt breytt til samræmis við eflingu menningarstarfs í landsbyggðunum á síðustu árum. Menningarfulltrúar landshlutasamtakanna hafa nú fengið formlegt umsagnarhlutverk við val verkefna, jafnframt því sem afhending viðurkenningarinnar mun framvegis færast milli landshluta og varpa þannig sviðsljósinu á menningarstarf á ólíkum svæðum á starfssvæði Byggðastofnunar. Samningurinn er nú útrunninn og hafa aðilar hans ákveðið að framlengja samstarfið til næstu 4 ára með óbreyttu sniði, en þó þannig að árlegt framlag Byggðastofnunar hækki úr kr. 2.500.000 í 3.000.000. Þá hefur Byggðastofnun frá árinu 2011 veitt Landstólpann, viðurkenningu til einstaklings, fyrirtækis, stofnunar eða sveitarfélags vegna verkefnis, starfsemi, umfjöllunar eða annars sem aukið hefur veg byggðarlagsins.

4.3 Verkefni á sviði byggðapróunar á árinu 2017

4.3.1 Stuðningur við atvinnuþróun

Á árinu 2017 verður stuðningur Byggðastofnunar við atvinnuráðgjöfina í samræmi við samninga þar um, fjárveitingar á fjárlögum 2017 og reglur stjórnar Byggðastofnunar um skiptingu fjár. Sjá 4.2.1 Atvinnuráðgjöf á starfssvæði Byggðastofnunar.

Samþykkt hefur verið að gera úttekt á starfsemi félaganna á árinu 2017. Reiknað er með að niðurstöður úttektarinnar verði nýttar við gerð nýrra samninga við félögin en nógildandi samningar renna út í árslok 2017.

Áætlað umfang 2017:

Samstarf um atvinnuþróun: ..... 3 mannmánuðir

Úttekt á starfsemi atvinnuráðgjafarinnar:.....2 mannmánuðir

4.3.2 Brothættar byggðir

Unnið verður áfram að tilraunaverkefni því sem hófst á Raufarhöfn á árinu 2012. Verkefnið mun ná til sjö til átta byggðarlaga á árinu 2017.

Í fjárlögum 2017 er gert ráð fyrir 50 m.kr. framlagi til verkefnisins.

Áætlað umfang 2017:

Samhæfing og yfirumsjón verkefnisins: ..... 17 mannmánuðir

4.3.3 Aflamark Byggðastofnunar

Áfram verði unnið að almennri umsýslu með þeim samningum sem eru í gildi en samskipti og umsýsla vegna verkefnisins hefur verið meiri en gert var ráð fyrir í upphafi. Vegna aukningar á aflaheimildum má búast við samningagerð á fyrri hluta ársins. Búist er við að vinnuhópur á kvótapottum fiskveiðistjórnunarkerfisins haldi áfram á árinu 2017.

Áætlað umfang 2017:

Vinna við byggðakvóta ..... 10 mannmánuðir

4.3.4 Flutningsjöfnun

Auglýst verður eftir umsóknum um styrki vegna flutningsjöfnunar, umsóknir sem berast yfirfarnar, afgreiddar og greitt út samkvæmt reglum. Aðilar sem fá greitt geta svo átt von á að verða heimsóttir og að gögn varðandi kostnað séu skoðuð.

Áætlað umfang 2017:

Vinna við flutningsjöfnun: ..... 5 mannmánuðir

4.3.5 Flutningsjöfnun olúvara

Stór hluti af starfsemi Flutningsjöfnunarsjóðs olúvara hefur verið útvistaður til einkafyrirtækis en bókhald sjóðsins og utanum hald er hjá Byggðastofnun, Líklegt er að unnið verði að því að endurskoða lög um Flutningsjöfnun olúvara á árinu 2017 og að stjórnarformaður sjóðsins komi til með að koma að þeirri vinnu að einhverju leyti.

Áætlað umfang 2017:

Vinna við flutningsjöfnun olúvara ..... 2 mannmánuðir

4.3.6 AVS

Reiknað er með að starfsemi sjóðsins á árinu 2016 verði með sama hætti og undanfarin ár.

Áætlað umfang 2017:

Vinna við AVS: ..... 10 mannmánuðir

4.3.7 Annar stuðningur við byggðapróun

Á árinu 2017 mun Byggðastofnun áfram taka þátt í samstarfi við Listahátíð í Reykjavík og Flugfélag Íslands um veitingu Eyrarrósarinnar jafnframt því sem Landstólpinn verður veittur á aðalfundi stofnunarinnar.

Áætlað umfang 2017:

Vinna við annan stuðning: ..... 1 mannmánuður

5. ÖFLUN OG MIÐLUN UPPLÝSINGA

5.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum

2. gr. Hlutverk

Hlutverk Byggðastofnunar er að efla byggð og atvinnulíf með sérstakri áherslu á jöfnun tækifæra allra landsmanna til atvinnu og búsetu.

Í samræmi við hlutverk sitt undirbýr, skipuleggur og fjármagnar stofnunin verkefni og veitir lán með það að markmiði að treysta byggð, efla atvinnu og stuðla að nýsköpun í atvinnulífi. Fjármögnun verkefna skal eftir föngum vera í samstarfi við aðra.

Stofnunin skipuleggur og vinnur að atvinnuráðgjöf í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra haghafa.

Byggðastofnun fylgist með þróun byggðar í landinu, m.a. með gagnasöfnun og rannsóknum. Stofnunin getur gert eða látið gera áætlanir um þróun byggðar og atvinnulífs í þeim tilgangi að treysta búsetu og atvinnu í byggðum landsins.

Beinar aðgerðir skv. 2. og 3. mgr. einskorðast við samþykkt stuðningssvæði á gildandi byggðakorti af Íslandi sem Eftirlitsstofnun EFTA (ESA) hefur samþykkt fyrir tiltekið tímabil.]

8. gr. Rannsóknir á atvinnu- og byggðapróun.

Byggðastofnun vinnur að gagnasöfnun og rannsóknum og fylgist með atvinnu- og byggðapróun og helstu áhrifaþáttum hennar og árangri opinberra stuðningsaðgerða á sviði atvinnumála og byggðapróunar, jafnt á Íslandi sem í löndum þar sem svipaðar aðstæður eru. Stofnunin getur tekið þátt í alþjóðlegum rannsóknarverkefnum og gert samninga við háskóla, rannsóknastofnanir og aðra um rannsóknir á þessu sviði.

5.2 Inngangur

Árangursrík byggðastefna hlýtur að byggjast á traustum gögnum um stöðu mála í einstökum byggðarlögum og landshlutum og fræðilegri greiningu sem byggir á fyrri rannsóknum, traustri aðferðafræði og kenningalegum forsendum margra fræðigreina. Stofnumótun til lengri tíma verður að byggja á traustri kortlagningu þeirrar þróunar sem orðið hefur, stöðu mála í samtímanum og þeim möguleikum sem í boði eru. Jafnframt er mikilvægt að ákvarðanir í einstökum málum séu teknar á grundvelli faglegrar greiningar á þeim jákvæðu og neikvæðu afleiðingum sem slíkar ákvarðanir kunna að hafa.

Efling rannsókna á sviði byggðamála skiptir því miklu máli fyrir ráðuneyti stjórnarráðsins, einstakar ríkisstofnanir, sveitarfélög og landshlutasamtök þeirra að ógleymdu áhugafólki um eflingu byggðar um land allt. Slíkar rannsóknir eiga sér þó afar flókin og margþætt viðfangsefni og við mikilvægustu spurningum er sjaldnast eitt einhlítt svar. Það er því afar mikilvægt að skapa jarðveg fyrir fjölbreyttar rannsóknir margvíslegra aðila sem nálgast þessi mál út frá mismunandi forsendum. Jafnframt er nauðsynlegt að hugað verði að grunnrannsóknum á íslenskum byggðamálum ekki síður en hagnýtum rannsóknum sem beinast að tilteknum afmörkuðum viðfangsefnum.

Örar breytingar hafa orðið á atvinnuháttum landsmanna á síðustu áratugum en orsakir og afleiðingar þeirra breytinga eru ekki með öllu ljósar. Þrátt fyrir umtalsverðan opinberan stuðning við landbúnað

búa flestar sveitir landsins við viðvarandi lágar atvinnutekjur og brottflutning. Þá hefur samspil lagasetningar, ákvarðana sjávarútvegsfyrirtækja og annarra félagslegra og menningarlegra þátta á þróun sjávarútvegs ekki verið metið með fullnægjandi hætti. Enn fremur skortir dýpri skilning á samfélagslegum áhrifum margvíslegra nýrra atvinnugreina allt frá ferðaþjónustu til stóriðju. Mikilvægt er að þessir þættir verði rannsakaðir til hlítar og möguleg áhrif mismunandi aðgerða metin. Í því sambandi er nauðsynlegt að huga sérstaklega að stöðu kynjanna á vinnumarkaði.

Þá er mikilvægt að gerðar verði vandaðar rannsóknir á áhrifum skipulags opinberrar þjónustu á lífskjör og byggðapróun. Þjónusta á borð við heilbrigðis- og félagsþjónustu, löggæslu og dómstóla, menntun og menningarstarfsemi eru eftirsóknarverð gæði og skattgreiðendur sækjast eðlilega eftir búsetu á svæðum þar sem þeir geta notið þeirrar þjónustu sem þeir greiða fyrir. Á sama tíma skapar slík þjónusta mörg og fjölbreytt störf sem geta eftir búsetu á stórum svæðum og stuðlað að eðlilegri aldurs- og kynjasamsetningu þeirra.

Ennfremur er þörf á auknum rannsóknum á margvíslegum tegundum byggðarlaga og mismunandi svæðum landsins. Þannig er til dæmis mikilvægt að greina ólík tækifæri og áskoranir í sveitum landsins, smærri þorpum og stærri bæjum sem gegna þjónustuhlutverki fyrir tiltekin svæði. Þótt atvinnusóknarkort Byggðastofnunar leggi mikilvægan grunn að frekari rannsóknum er tiltölulega lítið vitað um fasteignamarkað, samskiptamynstur milli byggðarlaga og innan svæða eða í hvaða mæli íbúar landsins sækja atvinnu og mismunandi þjónustu um lengri eða skemmri veg.

Stærð svæða ákvarðast af samskiptum fólks og því er mikilvægt að auka þekkingu á áhrifum samgangna og boðskipta á byggðapróun. Efla þarf rannsóknir á samfélagslegum áhrifum vegakerfisins og stuðla að nýtingu þeirra í ákvarðanatöku í samgöngumálum. Þá er nauðsynlegt að ákvarðanir um framtíð innanlandsflugsins verði teknar á grundvelli traustra rannsókna á hlutverki þess í félagsgerð og stjórnsýslu Íslands og áhrifum þess á þjónustusvæði einstakra þéttbýlisstaða og dreifingu ferðamanna um landið. Síðbreytileg boðskiptatækni hefur margvísleg áhrif á lífskjör og sóknarfæri einstakra landshluta og fylgjast þarf náið með áhrifum breytinga á því sviði. Loks gegna fjölmiðlar lykilhlutverki í viðhaldi og eflingu almennarýmis í einstökum byggðarlögum. Full þörf er því á því að efla rannsóknir á stöðu staðbundinna fjölmiðla í ólíkum byggðarlögum og því lögbundna hlutverki Ríkisútvarps í almannapágu að veita víðtæka, áreiðanlega, almenna og hlutlæga fréttþjónustu um innlend og erlend málefni líðandi stundar og miða útláttunum við fjölbreytni íslensks þjóðlífs.

5.2.1 Úttektir, greiningar og umsagnir

Byggðastofnun safnar og miðlar margvíslegum upplýsingum um stöðu og framtíðarhorfur landsbyggðanna. Þar má til dæmis nefna greinargerðir sem fylgt hafa byggðaaáætlunum, nú síðast ritið „Stöðugreining 2016 – Byggðapróun á Íslandi“ sem er ætlað sem fylgirit með stefnumótandi byggðaaáætlun 2017-2023, en það var uppfærsla eldra skjals sem lauk í september 2016. Stöðugreiningar landshlutanna 8 voru uppfærðar haustið 2014. Unnar voru tillögur að svæðum sem háðust eru sauðfjárrækt og reglum um úthlutun styrkja til sauðfjárþænda á þeim svæðum að ósk atvinnuvega- og landbúnaðarráðuneytis. Skýrslur um dreifingu sauðfjárþænda og nautgripabúa voru birtar á árinu. Einnig þjónustukönnun á Norðurlandi vestra. Þá fékk stofnunin, ásamt atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytinu, Framtíðarsetur Íslands til að vinna sviðsmyndir um búsetuþróun á Íslandi til 2030 í tengslum við gerð byggðaaáætlunar. Stofnunin vinnur úr og birtir opinberar upplýsingar sem fengnar eru frá ýmsum aðilum og má þar nefna kort sem byggð eru á gögnum Hagstofu Íslands um íbúapróun og atvinnugreinar, gögnum Bændasamtaka Íslands um greiðslumark í landbúnaði, upplýsingum úr Árbók sveitarfélaga um útsvarstekjur o.fl., gögnum Vinnumálastofnunar um

atvinnuleysi eftir landshlutum, og gögnum um vinnusóknarsvæði þéttbýlisstaða sem safnað var í samvinnu við atvinnuþróunarfélögin.

Á árinu 2016 var hugmyndin að kortleggja aðgengi landsmanna að ýmissi grunnþjónustu með sama hætti og gert var á Norðurlandi vestra. Það náðist ekki og er stefnt á að það verði unnið á árinu 2017. Í framhaldi verður svo unnið að því að skilgreina réttinn til grunnþjónustu.

Byggðastofnun hefur ennfremur tekið þátt í samstarfi um ýmis þróunarverkefni sem fela í sér umtalverða mats- og rannsóknarpætti. Loks hefur Byggðastofnun gegnt mikilvægu hlutverki fyrir Íslands hönd í alþjóðlegu samstarfi um rannsóknir og stefnumótun í byggðamálum. Starfsmenn Byggðastofnunar sitja fundi stjórnarnefndar evrópsku byggðarannsóknastofnunarinnar ESPON í umboði atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytisins og á árinu 2015 endurnýjaði stofnunin samning við Háskólann á Akureyri um að hann gegni hlutverki starfstengiliðs ESPON á Íslandi, tengi íslenska og evrópska háskóla og rannsóknastofnanir á sviði byggðarannsókna og þessar stofnanir og ESPON.

5.2.2 Mat á áhrifum nýfjárfestingarverkefna, umsagnir um þingmál

Með lögum nr.41/2015 um ívilnanir til fjárfestingarverkefna á Íslandi fékk Byggðastofnun það hlutverk að meta áhrif viðkomandi fjárfestingarverkefnis á byggðaþróun og atvinnulíf. Eðli máls samkvæmt er ekki vitað hve margar umsóknir berast um gerð ívilnanasamninga og þar af leiðandi heldur ekki hversu mörg verkefni koma til mats Byggðastofnunar en reiknað er með að þau verði fjögur.

Stofnunin mun sinna beiðnum sem berast um umsagnir þingmála eins og gert hefur verið um langa hríð.

5.2.3 Gagnagrunnur um byggðatengdar upplýsingar

Vinna við uppbyggingu gagnagrunns á sviði byggðamála hefur verið í gangi síðan seint á árinu 2013. Eitt megin markmið með þessum gagnagrunni er að safna saman byggðatengdum gögnum á einn og sama staðinn og gera aðgengileg fyrir starfsmenn Byggðastofnunar jafnt sem almenning. Starfsmenn hafa þegar aðgang að grunninum en yfirstandandi er vinna við að gera gögnin aðgengileg almenningi í gegnum heimasíðu Byggðastofnunar. Sem dæmi um gögn sem þegar hefur verið safnað í grunninn eru gögn um mannfjölda frá Hagstofu Íslands, staðfangaskrá og lögbýlaskrá frá Þjóðskrá Íslands, greiðslumark og bústofnsstærð í sauðfjár- og nautgriparækt frá Matvælastofnun, svæðaskiptar upplýsingar um heildarlaun eftir atvinnuflokkum frá Hagstofu Íslands ásamt ýmsum grunn landupplýsingum frá Landmælingum Íslands. Sem dæmi um aðgang í gegnum heimasíðu Byggðastofnunar má nefna mannfjöldagögn þar sem hægt er að skoða þróun mannfjölda eftir sveitarfélögum, aldri og kyni á myndrænan hátt. Brátt verður opnað fyrir aðgang að frekari upplýsingum úr grunninum ásamt því að vinnu verður fram haldið við gagnaöflun og gagnavinnslu.

5.2.4 Stuðningur við rannsóknir

Byggðastofnun hefur ásamt atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneyti stofnað byggðarannsóknarsjóð sem hafa mun til úthlutunar 10 milljónir á árinu 2017. Tilgangur sjóðsins er að efla byggðarannsóknir og bæta þannig þekkingargrunn fyrir stefnumótun og aðgerðir í byggðamálum. Fyrsta úthlutun úr sjóðnum fór fram á ársfundi Byggðastofnunar vorið 2015.

5.3 Verkefni við söfnun og miðlun upplýsinga á árinu 2017

Auk venjubundinnar starfsemi við söfnun og miðlun upplýsinga mun Byggðastofnun á árinu 2017 vinna að þremur flokkum verkefna á þessu sviði.

5.3.1 Úttektir, greiningar og umsagnir

Stofnunin mun vinna tölfræðileg gögn um íbúabróun, þróun fasteignamats og fasteignagjalda og orkukostnað. Stöðuggreiningar landshluta, verða uppfærðar á árinu 2017 eftir því sem tilefni gefst. Áfram verður unnin skýrsla um hagvöxt landshluta í samvinnu við Hagfræðistofnun Háskóla Íslands. Þá mun stofnunin eftir föngum vinna úttektir og greiningar fyrir ráðuneyti, þingnefndir, sveitarstjórnir og landshlutasamtök.

Unnin verður skýrsla um staðsetningu og fjölda starfa á vegum ríkisins og stofnana þess miðað við áramót 2015/2016.

Unnin verður könnun á þjónustusókn í sex landshlutum. Haldið verður áfram að kortleggja aðgengi landsmanna að grunnþjónustu og hafin vinna við að skilgreina rétt til grunnþjónustu.

Áætlað umfang 2017:

Vinna við úttektir, greiningar og umsagnir:..... 16 mannmánuðir

5.3.2 Mat á áhrifum nýfjárfestingarverkefna, umsagnir um þingmál

Unnið verður mat á áhrifum þeirra fjárfestingarverkefna sem óskað verður eftir af hálfu ráðuneytis. Veittar verða umsagnir um þingmál eftir því sem tilefni er til.

Áætlað umfang 2017:

Vinna við mat á áhrifum nýfjárfestinga og umsagnir um þingmál...3 mannmánuðir

5.3.3 Gagnagrunnur um byggðatengdar upplýsingar

Haldið verður áfram vinnu við að byggja upp gagnagrunn á sviði byggðamála. Þróað verður gagnvirk umhverfi þar sem hægt verður að skoða myndræna framsetningu á byggðatengdum upplýsingum.

Áfram verður unnið að því að safna byggðatendum upplýsingum í grunninn.

Leitað verður eftir samstarfi við Þjóðskrá, Skipulagsstofnun, Hagstofu Íslands, Samband íslenskra sveitarfélaga, Landmælingar, Nordregio og fleiri aðila um gagnaöflun og þróun myndrænnar framsetningar slíkra upplýsinga.

Áætlað umfang 2017:

Vinna við gagnagrunn:..... 12 mannmánuðir

5.3.4 Stuðningur við rannsóknir

Hafinn verður undirbúningur þriðju fræðilegu rannsóknarinnar um byggðamál sem halda á 2018

Með stofnun Byggðarannsóknarsjóðs í samstarfi við Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið gefst tækifæri til að styðja við rannsóknir á sviði byggðamála. Byggðastofnun mun auglýsa styrki og annast samskipti við umsækjendur en stjórn sjóðsins mun ákveða hvaða verkefni verða styrkt. Úthlutun mun fara fram á ársfundi Byggðastofnunar.

Starfs- og rekstraráætlun Byggðastofnunar 2017

Auglýst verður eftir umsóknum frá mastersnemum um styrki til mastersverkefna sem tengjast byggðamálum.

Áætlað umfang 2017:

Undirbúningur ráðstefnu og stuðningur við rannsóknir: ..... 1 mannmánuðir